

& SAVOIR-VIVRE®

Creat cu pasiune și savoir-faire. Un volum Baroque Books & Arts®.

Anne Davis & Bertrand Meyer-Stabley

ARFUMURI
DE LEGENDĂ

traducere din limba franceză de
INES HRISTEA

Ediția a II-a, revizuită

AVOIR-VIVRE®

Colecție coordonată de Dana MOROIU

Anne Davis & Bertrand Meyer-Stabley

PARFUMS DE LÉGENDE

Copyright © Éditions Bartillat, 2016

© Baroque Books & Arts®, 2017, 2024

Imaginea copertei: © Jessica Durrant, *Flower rose face & Custom Bundle of Roses*

Concepție grafică © Baroque Books & Arts®

Lector: Nicoleta Valentina Arsenie

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

DAVIS, ANNE

Parfumuri de legendă / Anne Davis & Bertrand Meyer-Stabley;

trad. din lb. franceză de Ines Hristea. - București: Baroque Books & Arts, 2024

Conține bibliografie

ISBN 978-630-6522-47-7

I. Meyer-Stabley, Bertrand

II. Hristea, Ines (trad.)

665.5

Tipărit la ARTPRINT S.A.

Niciun fragment din această lucrare și nicio componentă grafică nu pot fi reproduse fără acordul scris al deținătorului de copyright, conform Legii Dreptului de Autor.

*Prietene, vreodat-ai respirat,
Cu adâncă și aleasă desfătare,
Tămâia care arde în altare
Sau moscul dintr-un scrin de mult uitat?*

*E farmecul cu care te îmbată
Aroma re-nviatului trecut!
E floarea ce-o culegi într-un sărut,
Sorbindu-i frăgezimea de-altădată!*

„Parfumul“ (Florile răului),
CHARLES BAUDELAIRE¹

¹ Traducere în versiunea Alexandru A. Philippide.

INTRODUCERE

Ce poate să fie mai evocator decât un parfum? Parfurmurile poartă cu ele atât de multe amintiri, încât uneori e de-ajuns să simți adierea unui efluviu că – instantaneu! – te-ai întors în trecut. O aromă de trandafir și te revezi în brațele bunicii adorate. Câteva picături de apă de lavandă și imaginea tatei s-a conturat deja. Parfurmurile proaspete, onctuoase, eterice, florale, lemnoase, moscate ne punctează, în mod delicios, viața.

În minte răsare o primă întrebare: care este originea cuvântului „parfum”? Se pare că verbul a precedat substantivul. Provenit probabil din latinescul „fumare”, care înseamnă (la propriu și la figurat) „a scoate fum, a fumegea, a afuma”, la care, în timp, s-a adăugat prefixul „per”, ceea ce indică, drept prim sens al termenului, „fumigația”, adică operațiunea de expunere a unui trup la un anume soi de fum, astfel încât carnea să se impregneze cu un anume miros, fie el plăcut sau neplăcut. Abia în secolul al XVI-lea, cuvântul „perfumare” sau „parfumare” ajunge să fie asociat cu ideea de a impregna ceva sau pe cineva cu un parfum, cu un miros natural sau artificial, dar neapărat agreabil.

Istoria parfumeriei e însă mult mai complexă. Legat, dintotdeauna, de evoluția culturilor și de progresele tehnice, domeniul s-a dezvoltat în salturi. Actul de a (te) parfuma, uneori considerat ca sursă de plăcere sau ca formă de seducție, a fost asociat, vreme îndelungată, cu un ritual religios care permitea apropierea de divin, înainte de a fi garanția unei sănătăți înfloritoare și o demonstrație de lux.

Invenția parfumului ar fi de sorginte orientală: în Iran au fost găsite recipiente ceramice, care au conținut unguente. Recipientele datează din mileniul al IV-lea î. Hr. Primele dovezi privind folosirea parfumului provin din epoca bronzului, din Mesopotamia. În acea perioadă, parfumul se pare că era deja folosit de om ca să comunice cu zeii.

Totuși, în întregul bazin mediteraneean, maeștri în acest domeniu rămân egiptenii, care acordă parfumului un loc esențial în practicile lor ritualice. Tot ce e odoriferant – tămâia, unguentele, uleiurile parfumate – este considerat ca reprezentând sudoarea zeilor. Astfel, smirna, care-i este oferită lui Horus, se crede că provine din membrele zeului. Preoții dispun de numeroase substanțe parfumate, pe care le produc ei înșiși în temple, într-o încăpere dedicată acestei îndeletniciri. Ele sunt întrebuițate și pentru îmbălsămarea mumiilor. Dimineața, zeilor li se oferă rășină, la amiază, smirnă, iar seara, „kyphi” sau „kuphi”, cel mai sacru dintre toate parfumurile. Formula acestuia se găsește înscrisă pe pereții templului din Edfu: mierea, iasomia, trandafirii, vinul și tămâia se află printre ingredientele indispensabile fabricării lui. Curând, parfumurile devin apanajul bărbaților, dar mai ales al femeilor și se transformă în produse de lux.

Egiptenii folosesc deja alambicul, provenit din arabul *al'imbîq*, acest instrument dedicat distilării plantelor. Alambicul este compus din patru elemente: cuva sau corpul,

destinat încălzirii plantelor în sistem bain-marie; capacul, care acoperă corpul și este echipat cu un tub conic, prin care vaporii se ridică pentru a ajunge în gâtul de lebădă; acesta din urmă duce particulele către un condensator sau o serpentină; printr-un efect de răcire, serpentina condensează vaporii, care antrenează moleculele volatile odorante. Ele trec în stare lichidă și sunt ulterior colectate. Acest tip de alambic a traversat secolele și este întrebuințat și în prezent.

Cuceririle străine și negustorii au făcut din Mediterana un mare spațiu de schimb între civilizații. Din secolul al VIII-lea până în secolul al V-lea î. Hr., Arabia produce tot soiul de parfurmuri indispensabile realizării de unguente, de pomezi și de rășini compuse. În Grecia antică, parfurmurile solide sunt arse pe altare pentru a onora zeei și pentru ca muritorii să dobândească nemurirea. Însă, foarte rapid, magazinele parfumierilor se transformă în cele mai la modă locuri de *rendez-vous*, spații unde se stă la taclale, așa cum se întâmplă, în zilele noastre, în cafenele. Roma adoptă această cutumă, astfel că utilizarea laică a parfurmilor ajunge să o depășească pe aceea sacră.

După cum descoperim studiind cele câteva tratate care ne-au parvenit, în Antichitate, vreme de trei milenii, metodele de producție a parfumurilor sunt rudimentare: substanțele odoriferante sunt zdrobite, pisate, presate, fierte sau filtrate. Săpăturile arheologice din Grecia, din Italia și chiar din Israel au dus la identificarea unei cantități din materialele utilizate în vechime pentru realizarea parfurmilor. În secolul al VI-lea î. Hr., în Corint se ajunge la asocierea comerțului cu arome orientale cu elaborarea de parfurmuri și cu fabricarea de recipiente din argilă arsă.

Romanii, mereu puțin în întârziere față de greci, așteaptă până în secolul I d. Hr. pentru a dezvolta, în capitala imperiului, un întreg cartier dedicat parfumierilor.

Pe străzile lui se plimbă atât patricieni, cât și plebei și se vând parfumuri venite din Egipt, din Asia Mică și din Arabia. Balsamul cu aromă de trandafiri face furori. Primii creștini luptă împotriva acestor practici și îi îndeamnă pe adepții lor, în special pe femei, să nu apeleze la parfumuri, ci să rămână „așa cum i-a lăsat natura“, cu propriile miro-suri corporale.

Noua modă a parfumurilor nu trebuie să ne facă să uităm de dimensiunea terapeutică a acestor produse. Farmacopeea romană se axează pe fitoterapie și pe aromoterapie. Ingredientele de origine animală și cele minerale joacă un rol important. Aceleași ingrediente le regăsim ulterior în procesul de fabricație a parfumurilor – de pildă, moscul sau civeta. Nu e, așadar, o raritate ca unei persoane suferind de insomnie să i se prescrie fricțiuni ale tâmpelor cu grăsime de pârș, un animal recunoscut pentru capacitatea lui de a dormi vreme îndelungată! Însuși Hipocrat a recurs la parfumuri ca să alunge pesta din Atena. Se povestește, de asemenea, că lucrătorii din parfumerii nu cădeau niciodată pradă holerei.

Dacă, în Occident, civilizația medievală încă bâjbâie, căutându-și drumul, în Orient, cultura arabă atinge apogeul. Acolo, farmacia e aproape un magazin de parfumuri. De altfel, pentru musulmani, întrebuițarea cosmeticălor reprezintă o metodă prin care se disting de evrei și de creștini. În palate, apa de trandafiri țâșnește din fântâni.

În Europa, trebuie așteptat secolul al XI-lea pentru ca tradiția parfumurilor elaborate să fie reconsiderată. Chiar dacă termele din epocă nu au nimic de-a face cu acelea folosite de romani, cutuma băilor private și publice se menține. Se apelează la diverse arome, care sunt răspândite cu ajutorul vaporilor de apă. În perioada Evului Mediu timpuriu, activitățile farmaceutice sunt încă reduse la spațiul mănăstirilor. Însă, datorită modei apelor parfumate,

cultura plantelor odorante evadează din grădinile monastice. Monarhii și prinții solicită crearea de astfel de plantații pe domeniile personale.

Alcoolul este pomenit, prima dată, în Italia, în secolul al VIII-lea, însă abia în secolul al XIV-lea, odată cu descoperirea alcoolului etilic, se poate produce primul alcoolat de rozmarin – celebra *Eau de la Reine de Hongrie* (*Apa Reginei Ungariei*), despre care se spune că-i oferă suveranei tinerețe și frumusețe.

Aflarea unor lumi noi permite aprovizionarea cu substanțe aromatice de toate soiurile. În secolul al XV-lea, camforul și benzoinul nu mai sunt rare și, asociate cu trandafirul, cu apa de lămâi și cu iasomia, produc ape foarte odorante. Italia este țara care fabrică produsele cele mai rafinate. În 1533, când Caterina de Medici ajunge în Franța, pentru nunta cu Henric al II-lea, suverana aduce cu ea *Eau de la Reine* (*Apa Reginei*), o apă parfumată, special concepută pentru ea de călugării de la Santa Maria Novella, din Florența. De asemenea, vine însoțită de parfumierul ei preferat, René Florentinul. Acesta deschide un magazin în Paris, pe Pont au Change, care devine un loc de *rendez-vous*-uri mondene. În *boutique*-ul lui René se găsesc ape cu camfor sau cu mușețel, pudre de violete, de iris sau de trandafir, săpunuri de toaletă cu aromă de lămâie, oțet de toaletă și chiar bomboane cu coriandru sau cu ghimbir, pentru o respirație proaspătă. La care se adaugă și câteva otrăvuri extrem de utile în această epocă, în care te debarasezi cu ușurință de persoanele care te incomodează!

Secolele al XVII-lea și al XVIII-lea marchează o cotitură foarte importantă în domeniul parfumeriei, în Franța. Titlul de parfumier este menționat, prima dată, la începutul secolului al XVII-lea. Trebuie spus că, la Versailles, se consumă cantități impresionante de parfumuri de toate tipurile: cum lumea nu se prea spală, se apelează la pomezi

odorante, perucile sunt albite cu pudră de iris, iar lenjeria și hainele sunt impregnate cu diverse miresme. Ba chiar se instaurează obiceiul ca, pe haine sau pe lenjerie, să fie cusute săculețe cu diferite arome. Curtenii ard potpuriuri din plante odorante și folosesc *Eau de Cologne*. Conform spuselor lui Michelet, „sub domnia lui Ludovic al XV-lea, moda parfumurilor se transformă într-o adevărată epidemie; la curte, eticheta obligă la folosirea câte unui parfum diferit în fiecare zi, astfel că Versailles-ul primește numele de curtea parfumată”.

Primii care încep să întrebuițeze titlul de parfumier sunt măștrii-mănușeri din Paris, care obțin permisiunea de a se numi așa. Inițial, aceștia realizează mănuși parfumate, însă curând magazinele lor sunt invadate de săpunuri de toaletă, de pomezii și de ape odorante. Unul dintre aceste personaje, Simon Barbe, parfumier al Delfinului, scrie, în 1699, un mic tratat destinat profesioniștilor, *Le Parfumeur Royal (Parfumierul regal)*, pentru a-i ajuta pe aceștia să culeagă florile necesare preparării tuturor produselor de parfumerie.

Orașe din Midi, ca Montpellier și Grasse, dobândesc un rol esențial în dezvoltarea parfumeriei din Franța. În ele se nasc dinastii de parfumieri, precum Fragonard. Dar, dacă Montpellier intră rapid în declin, Grasse își crește constant capacitatea în domeniu și rămâne și azi una dintre micile capitale ale parfumului, care este vizitată de oameni din toată lumea.

Aromele cele mai folosite sunt acelea extrase din flori: iasomie, trandafir, zambilă, floare de portocal – pentru parfumuri. Cel mai des, pudrele au la bază irisul sau plumeria. Din Orient se aduc santal, benzoin, cuișoare sau tămâie, care, uneori, îmbogățesc notele florale. Utilizarea medicală a apelor de toaletă e în continuare prezentă și nu va dispărea decât în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea.

În paralel, progresele din domeniul fabricării porțelanului și sticlei favorizează realizarea de flacoane mai originale. Flacoane care trebuie protejate în cutiuțe din lemn, uneori îmbrăcate în piele-galuchat sau lăcuite. Apar chiar și recipiente de buzunar, pentru ca doritorul să aibă parfumul mereu la îndemână.

Științele naturii înregistrează, la rândul lor, progrese considerabile, astfel că, foarte curând, botanica și chimia vor ocupa câte un loc de cinste în arta parfumeriei. Studiul structurii plantelor aromatice îi determină pe savanții epocii să examineze însăși natura parfumului, ceea ce îi va conduce la cercetarea unor produse încă și mai subtile. Continuă fabricarea de parfumuri pe bază de distilate din plante proaspete, dar se ajunge și la macerate: peste un amestec topit din grăsime de porc, grăsime din rinichi de vită sau grăsime de oaie se adaugă flori, pentru a se obține o pomadă.

Revoluția franceză bulversează însă situația. În 1791, asociația maeștrilor mănușeri-parfumieri este dizolvată, ceea ce totuși le permite parfumierilor curajoși să se lanseze în afaceri pe cont propriu. Joséphine de Beauharnais devine fascinată de aceste noi arome amețitoare, pe care le folosește din abundență. Obicei care îl énervează pe Napoleon, care o preferă „mai naturală”. Împăratul îi scrie chiar să nu se mai spele până la reîntoarcerea lui acasă. Asta deși, pe parcursul întregii sale vieți, Bonaparte consumă cantități colosale de *Eau de Cologne*. Ajuns pe insula Sfânta Elena, acolo unde e privat de mireasma lui preferată, *Eau de Cologne Jean-Marie Farina*, Napoleon le cere servitorilor să distileze plante din flora autohtonă, în încercarea de a-și recrea parfumul.

Influența chimiei asupra parfumeriei crește în a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Pierre-François Guerlain, medic, fondator al celebrei dinastii de parfumieri, urmează

cursuri de chimie în Anglia, o țară faimoasă pentru parfumurile sale. El este primul care introduce produse de sinteză în creațiile personale. Parfumul se îndepărtează de originile sale naturale, asociind substanțelor odorante tradiționale elemente artificiale. Datorită extracției vanilinei, principiul olfactiv al vaniliei, fabricată ulterior în mod industrial, Aimé Guerlain, fiul lui Pierre-François, obține, în 1889, un parfum legendar: *Jicky*. Intruziunea chimiei și industriei în parfumerie permite producerea aromelor pe scară largă și democratizarea lor.

Marele parfumier Ernest Beaux a fost unul dintre primii maeștrii care s-au bucurat de apariția noilor molecule de sinteză, ce-i vor extinde considerabil paleta creativă. Fără ele, cu siguranță că, în 1921, n-ar fi conceput *Numéro 5*, pentru Mademoiselle Chanel. Pe parcursul deceniilor următoare se nasc marile case, simboluri ale parfumeriei franțuzești de secol XX – fie că e vorba despre Caron, despre Lanvin, despre Chanel sau despre Patou, care au continuat munca precursorului Guerlain. Din acest punct se deschide era parfumeriei industriale. Recent, noi nișe au apărut pe piață, datorită unor nume precum Serge Lutens, Annick Goutal, l'Artisan Parfumeur sau Frédéric Malle.

Parfumul are un limbaj prețios. El poate să fie o invitație, o provocare sau o capcană. Ne parfumăm visând la cei pe care vrem să-i tulburăm sau ne parfumăm gândindu-ne doar la noi înșine.

Parfumurile se aseamănă cu multe alte obiecte de lux. Unele sunt efemere, altele traversează timpul și devin mitice. La acestea din urmă se referă cartea de față. Iată cincisprezece arome care fac parte din istoria parfumurilor, care și-au marcat, fiecare, epoca și continuă să farmece – să le farmece pe femeile care le poartă sau să-i farmece pe bărbații care le respiră siajul olfactiv. Iată cincisprezece

parfumuri purtate de vedete, cincisprezece parfumuri care mai sunt oferite drept cadou și azi.

Volumul de față reprezintă și o ocazie de a pătrunde în lumea „nasurilor” aparținând fiecărei mari case, o ocazie de a înțelege cum își alcătuiesc maeștrii efluviile aromate. Veți înțelege puțin din alchimia care însoțește munca lor de creație. Veți păși în acest regat de misterioasă magie, în acest regat al beatitudinii, al vaporilor, al exaltărilor superficiale.

Indubitabil, misterul care învăluie fabricarea unui parfum este unul dintre ingredientele șarmului său. Enumerarea elementelor care intră în alcătuirea efluviului poate fi considerată o formă de trădare. Un parfum se compune ca o poezie și multe dintre sursele de inspirație au rămas neexprimate. Nu doar că sunt frumoase, dar toate aceste nume de flori stranii, misterioase și îndepărtate revin mereu și mereu, asemenea unei litanii aromate: paciuli, vetiver, ylang-ylang, bergamotă, trandafir bulgăresc... Totul sună ca o poveste încântătoare, istorisită într-o limbă străină: aceea a parfumului. El simbolizează însăși ideea de lux, de eleganță și de frumusețe.

Căci, înainte de orice, un parfum înseamnă o captură, o forță secretă care te face să călătorești împreună cu ea, un gest magic al florilor, aromele lor, molecule cu puteri tainice, particule elementare, dulci promisiuni de fericire.

Cuprins

Introducere	7
EAU DE COLOGNE. Jean-Marie Farina	16
NUMÉRO 5. Chanel	26
SHALIMAR. Guerlain.....	42
ARPÈGE. Jeanne Lanvin.....	55
JOY. Patou	66
POUR UN HOMME. Caron.....	77
SHOCKING. Elsa Schiaparelli	93
FEMME. Rochas.....	103
MA GRIFFE. Carven.....	121
MISS DIOR. Christian Dior	132
L’AIR DU TEMPS. Nina Ricci.....	151
L’INTERDIT. Hubert de Givenchy.....	161
CALÈCHE. Hermès.....	172
OPIUM. Yves Saint Laurent	181
LE MÂLE. Jean Paul Gaultier.....	198
Concluzie	218
Anexă. Mic glosar de parfumerie	220
Bibliografie.....	231
Mulțumiri.....	236

& SAVOIR-VIVRE®

O colecție de formare și rafinare a personalității, *à la légère*, fără nicio declarație de intenție programatică.

Enciclopedii și alte lucrări capabile să corecteze micile imperfecțiuni și să răspundă la marile întrebări cu grație, umor și inteligență, pentru cititorii care își caută bucurii oneste într-o lume a speranțelor amânate.